

PRIKAZ MUSLIMANA U FILMU "NOŽ"

Hikmet KARČIĆ

791.43(497.1)(049.32)

SAŽETAK: Film "Nož" iz 1999. godine jedan je od najpopularnijih srpskih filmova u poslijeratnom periodu. Film prati sudbinu bebe Ilije Jugović koji je prilikom masakra na Božić 1941. godine otet od strane muslimana ustaša i odgojen kao Alija Osmanović. Glavna teza filma je da su svi muslimani pravoslavci koji su primili islam iz ličnog interesa. Koliko je ovaj film bitan za srpski nacionalni interes pokazuje i činjenica da se svake godine uoči Božića prikazuje na javnim i privatnim emiterima u Republici Srpskoj i Srbiji.

Cljučne riječi: nož, identitet, islam, film

Međe

Jedan od najozloglašnijih srpskih filmova koji je ikada snimljen je "Nož" u režiji Miroslava Lekića, koji je pušten 1999. godine. Film je zasnovan na knjizi srpskog nacionalističkog vođe Vuka Draškovića koja je objavljena 1980-ih godina i koju je socijalistička vlada zabranila zbog nacionalističkog sadržaja. U filmu se radi o dvije porodice – Jugovićima i Osmanovićima – koji žive u malom selu u istočnoj Hercegovini. Jugovići su srpski pravoslavci, a Osmanovići bosanski muslimani.

U prvoj sceni je prikazana diskusija između jednog Jugovića i jednog Osmanovića neposredno nakon kapitulacije Jugoslavije 1941. godine. Jugović je saznao da Osmanovići pomjeraju među i uzimaju im zemlju. Njih dvojica žestoko raspravljaju. Mladi Osmanović kaže Jugoviću: "Turske međe će se vratiti (...) Bilo je vaše, sada je naše" odnoseći se na kapitulaciju Jugoslavije i uspostavu nacističke marionetske Nezavisne države Hrvatske. Osmanović nastavlja: "Ja nisam Hrvat. Ja sam cvijeće hrvatskog naroda", dok mu

Jugović odgovara misleći na spornu zemlju "Međa je ovdje. Ti budi šta hoćeš." Kasnije jedan stari Jugović svojoj porodici govori da nema veze i da: "Mi nećemo propasti zbog dva metra zemlje." Film prikazuje muslimanske Osmanoviće kao ratne profitera koji krađu srpsku zemlju, dok se srpska porodica Jugović u prepirci drži dostojanstveno.¹

Masakr

Film počinje Božićem 1941. godine i mirnom večerom Jugovića. Odjednom naoružani muslimanski susjedi upadaju u kuću. Neki od njih su Osmanovići i svi su članovi hrvatske fašističke ustaške milicije. Jedan od Osmanovića siluje jednu Jugovićku. Ona zgrabi nož i zbode Osmanovića u samoodbrani i iz prkosa. Ustaše zatim ubijaju sve Srbe u kući osim starog popa Nikifora koji sve vrijeme sjedi za trpezom. Tokom masakra Srba u kući, ispred

kuće stoji lokalni imam pored nadgrobnog kamenog krsta s tespihom u ruci. Kod gledaoca se stvara utisak da je imam zapravo glavni organizator masakra. Tokom masakra nad Srbima se kamera fokusira na ikonu Isusa Krista na koju kapa krv žrtava. Čitav masakr podsjeća na Isusovu posljednju večeru. Kao posljednji čin masakra odvede popa Nikifora u seosku crkvu i živog ga spale dok on uzvikuje "Bog sve vidi. Dobit ćemo pravdu." Simbolički se masakr nad srpskim Jugovićima poredi s patnjama Isusovim.

Kako popa živog spaljuju, tako jedan od Ustaša trči iz srpske kuće s bebom u kolijevci i pita imama šta da urade s njom. Imam bebom daje ženi Osmanovića koji je ubijen dok je silovao Jugovićku. Imam govori ožalošćenom ženi "Izgubila si muža ali si dobila dijete", a muslimanskim seljacima da pošto dijete nije kršteno – "još nije nečisto". Seoski imam, koji je predstavljen kao lukav

¹ Više o nacionalnoj polarizaciji vidjeti: Dženita Šarac-Rujanac, *Međa između nas i njih 1941. godine – Imaginarna granica u*

filmu "Nož" (1999.), Behar, <http://behar.hr/meda-između-nas-i-njih-1941-godine-imaginarna-granica-u-filmu-noz-1999/>

i zao lik, je zatim prikazan kako sjedi sa hrvatskim ustaškim oficijom i predaje mu izvještaj o Jugovićima i usvojenom djetetu.

Nakon nekog vremena, srpske četničke snage iz osвете napadaju muslimansko selo, ubijajući muslimane i paleći selo. Tamo pronalaze bebu za koju im je rečeno da je usvojena srpska beba. Zapravo je to muslimansko dijete Osmanovića. Tako je ukradeno dijete Jugovića odgojeno kao musliman, a vraćeno dijete je Osmanović koji je odgojen kao srpski pravoslavac.

Alija pronalazi Iliju

*Nesretni Alija Osmanović
/ Ilija Jugović*

Sljedeća scena prikazuje mladog Aliju Osmanovića – ukradeno srpsko dijete – kako ga uče da mrzi Srbe. Majka mu govori da su Srbi iz pakla, na što joj mladi pametni Alija Osmanović odgovara: “Ako su iz pakla, zašto onda govorimo njihovim jezikom?”

Tokom čitavog djetinjstva majka mu govori kako ima brata koga su Srbi oteli tokom rata. Kasnije u toku svog života Alija ide na studij medicine i nađe srpsku djevojku, što majka ne odobrava. Započinje potragu za davno izgubljenim bratom. Prvobitno bez željenih rezultata, osim na pola poderane stranice nerazumljivog teksta koju je dobio poštom. Taj komad papira odnosi lokalnom imam u svom selu. Imam Halil, čiji je nadimak “Sikter-efendija”, prepoznaje papir kao izvještaj o Jugovićima koji je zapisan za vrijeme rata i predat ustaškom oficijom.

Nakon što sazna da je zapravo Srbin, Alija Osmanović se sa Sikter-efendijom upušta u raspravu o identitetu i religiji. Sikter-efendija ga odvodi do spaljene crkve i govori mu da je njegov djed služio u toj crkvi. Govori mu da je uredu imati dva identiteta i da su njegovi preci također bili Srbi koji su pod Osmanima bili primorani da pređu na islam. Imam informiše Aliju da “svi muslimani potiču od Srba i da su počinili zločine protiv srpskog stanovništva”. Slijedi

najzloglasnija scena: Sikter-efendija u vjerskoj odori i s ahmedijom na glavi kleči na sred razorene crkve i krsti se moleći za oprost.

Noćna mora

Filmski prikaz odvođenja pravoslavne djece u janjičare. Srpska djeca su obučena u bijelu odjeću kao oličenje nevinosti i dobrote, a janjičari su u crnim kožnim jaknama kao oličenje zla.

Alija Osmanović je prikazan kako tokom studentskog života ima noćne more. Progone ga slike djece u bijelom koje mračni ljudi zastrašujućeg izgleda odvođe na konjima. Te slike podsjećaju na osmansku devširmu – godišnji običaj koji je započeo Murad I i koji podrazumijeva prikupljanje kršćanske djece, njihovo preobraćanje na islam

s ciljem obuke za vojnu ili civilnu službu. Velika većina je odabrana za janjičare. Djeca na sebi imaju bijelu odjeću dok su osmanski vojnici u crnim kožnim jaknama. Bijela boja simbolizira nevinost i dobrotu djece dok crna boja simbolizira zlo.

Ovdje film historijski povezuje sistem devširme s muslimanskim usvajanjem srpskog djeteta 1941. godine. U jednoj od noćnih mora Alija Osmanović je prikazan kako sa svojom srpskom djevojkom i svojom muslimanskom majkom stoji na vrhu stijene i gleda janjičare kako na konjima odvođe malu srpsku djecu. Alija gleda prema djeci; njegovo lice, koje je u punom kadru, zasjenjeno je slikama crkve koja gori 1941. godine. Govori majci: “Majko, odnesoše me, vidiš li?” Majka mu ne odgovara i jednostavno ga ostavlja sa srpskom djevojkom. Ova

scena prikazuje čin izdaje njegove muslimanske maćehe, a gledaocu se sugerira da Alija može vjerovati samo svojoj (srpskoj) djevojci.

Ponovno sretanje

Posljednji dio filma se odvija 1993. godine kada srpska vojska napada selo i bori se s muslimanskim vojnicima. Sikter-efendija se našao usred unakrsne paljbe i proklinje obje strane, da bi na kraju bio upucan. Alija Osmanović – sada Ilija Jugović – pokrštenu pravoslavac koji nosi uniformu vojske bosanskih Srba, vojni je doktor koji pokušava da spasi ranjenog imama. Ilija Jugović sreće komandira bosanskih Srba koji vodi operaciju i oni shvate da su njih dvojica ona dva zamijenjena djeteta, da je srpski komandir zapravo musliman.

Zaključak

“Nož” je popularan srpski film koji se redovno prikazuje na tv kanalima Srbije i Republike Srpske tokom raznih nacionalnih i vjerskih prigoda. Objavljen je iste godine kada je NATO bombardovao Jugoslaviju zbog zločina koje je počinila na Kosovu, što je svakako doprinijelo tome da ionako napeta nacionalistička sredina još više plane. Novinar Chris Hedges je bio u

Beogradu kada je film prikazan: “U Beogradu se čini kao da gledaoci idu kući s porukom da su nedavni ratovi dio borbe za identitet koja Balkan opsjeda već stoljećima i koja se nastavlja.”²

Cilj filma “Nož” je da gledaocima pokaže da su muslimani zapravo “poturice” – oni koji su prešli na islam i da su Srbi bili jedine žrtve tokom ratova u Bosni. Stojan Cerović, kolumnist nezavisnog beogradskog magazina *Vreme* je, misleći se na Vuka Draškovića, rekao: “On u svom pisanju pod upitnik stavlja pravo ljudi iz bivše Jugoslavije da praktičiraju muslimansku vjeru. On insistira na tome da su muslimani zapravo Srbi koji su prešli na islam, a ipak muslimane predstavlja i kao krvoločne i brutalne Turke. Njegovo poricanje muslimanskog identiteta je samo po sebi potpuni čin agresije.”³ Film “Nož” doprinosi pogrešnom i zlonamjernom tumačenju procesa islamizacije na Balkanu kao i pitanju nacionalnog i vjerskog identiteta Bošnjaka.

Razgovor o identitetu između Alije Osmanovića / Ilije Jugovića i Sikter-efendije

Scena u filmu gdje se Halil, Sikter-efendija, krsti na ruševinama stare crkve.

– *Stoput sam ovdje stoku ugonio. Na svoje rođeno ognjište. Kukača mi*

majka. Kud ću ja, šta ću ja sa sobom, čika Halile?

– *K'o i do sada, čuj, đe i ja. Ne vidim ja u čemu je razlika.*

– *Što ti imaš svoje ime, oca, majku, uspomene, djetinjstvo. Šta je meni od svega ostalo? Ruševine i spolja i iznutra. Ono što sam do sada imao danas je pomrlo. Gotovo! A ono što sam našao tuđe, nikada neće biti moje, nikada. U tome je razlika. Nemam kud ni naprijed ni nazad.*

– *Čekaj, čekaj, iste su nam valjine. Samo što sam ja na svoje davno svičo. Na meni je odijelo Safet-bega i Đura Barbarića. Na desnoj nozi Đurova, a na lijevoj Safetova cipela. Samo mali i jadni ljudi misle da su rasparene.*

– *A čije ću ja cipele da obujem?*

– *Svoje, te u kojima si do sada hodao, Rabijine i Ljubičine. Ne razdvajaj ih, ne rasparuj. Jedna te je na svijet donijela, a druga te je došla i podizala, mamlaze.*

– *Došla, podizala i lagala. Moja noga više neće u Osmanoviće.*

– *Sikter!*

– *Promijenit ću ime i prezime!*

– *Sikter!*

– *Druga je krv u meni, a krv je najvažnija!*

– *Krv je krv. Ona ne zavisi od kape koju nosiš ni od Boga kojem se moliš, ni od barjaka ni od imena, mamlaze!*

– *Nosim tuđe ime, učio sam tuđe običaje.*

– *Ne možeš potezom olovke da izbrišeš prošlost. Ne može.*

– *Ne mogu ja živjeti i kao Jugović i kao Osmanović. Jedno drugo ništi i satire. Tu postoji međa, nema spona, sve su pokidane, sve!*

– *Ima jedna spona, snažna, neraskidiva. Samo je ti ne vidiš. Tu sponu ne može niko da raskine. Ti si ta spona. Ovdje je tvoj prađed Nićifor služio Bogu.*

– *Ti se krstiš, čika Halile!*

– *Neka vam je slava i vječni pokoj dušama vašim, mučenici! Bilo, ne ponovilo se! Hajdemo, sine! Hajdemo, Alija Ilija Jugoviću!*⁴

² Chris Hedges, *Movie Sets Serbs' Emotions on Edge*, New York Times, 20 July 1999. <http://www.nytimes.com/1999/07/20/>

world/movie-sets-serbs-emotions-on-edge.html

³ *Ibid.*

⁴ Citat preuzet iz Šarac-Rujanac, *Međa između...*

الموجز

صورة المسلمين في فيلم "السكين"

حكمت كارتشيتش

يعتبر فيلم "السكين" الذي أنتج سنة ١٩٩١ من أكثر الأفلام الصربية شعبية بعد الحرب. ويتابع الفيلم مصير الرضيع إيليا يوغوفيتش الذي اختطفه أحد المسلمين الأوستاشا في مجزرة عام ١٩٤١، وتولى تربيته وتنشأته تحت اسم علي عثمانوفيتش. وتفيد الفكرة الأساسية للفيلم بأن المسلمين كلهم كانوا أرثوذكسا فاعتنقوا الإسلام تحقيقا للمصالح شخصية. ولهذا الفيلم أهمية كبيرة بالنسبة للمصالح القومية الصربية، والذي يؤكد ذلك أنه يعرض قبيل عيد الميلاد من كل عام على شاشات محطات البث العامة والخاصة في جمهورية صربسكا وفي صربيا.

الكلمات الرئيسية: السكين، الهوية، الإسلام، الفيلم.

Summary

PORTRAYAL OF MUSLIMS
IN THE MOVIE "DAGGER"

Hikmet Karčić

The movie "Dagger" filmed in 1999 is one of the most popular Serbian movies in the post-war period. The movie narrates the story of baby Iliya Yugovic who happened to be kidnaped by the Muslims *ustasa* in the night of the Christmas massacre in year 1941 and was raised as Ali Osmanovic. The main notion of the movie is that all the Muslims are Orthodox Christians who accepted Islam for personal material gain. To what extent the movie is significant for Serbian national interest is evident from the fact that it is presented every year on the Christmas Eve by all the private and public broadcasters in Republic of Srpska and in Serbia.

Key words: dagger, identity, Islam, movie